

Krótki opis dziewięciu pojazdów

Alak Zenkar Rinpocze

Nasz nauczyciel, szósty przewodnik szczęśliwego eonu, niedościgły mistrz mędrców, Siakjamuni, udzielił niezliczonych pouczeń, pozwalających wejść – zgodnie z usposobieniem, duchowymi predyspozycjami i skłonnościami uczniów – na ścieżkę Dharmy pojazdów przyczyn i skutku. Dzieli się je zbiorczo na trzy pojazdy bądź dziewięć kolejnych stopni.

Wedle *Ogólnej sutry wszystkich intencji*:

Pojazd definitywnie ostateczny

Przybiera postać trzech:

Wyprowadzania ze źródła, ascezy, która przypomina wedyjską,

Oraz potężnych metod przeobrażenia.

Tantra niesplamionego wyznania powiada natomiast:

Samaja dziewięciu kolejnych pojazdów:

Trzech związanych z trzema pitakami cech,

Trzech zewnętrznych krija jogi i pozostałych od tantr ascezy,

Trzech wewnętrznych jog od tantr zręcznych metod.

Tradycja wczesnych tłumaczeń njingmapy dzieli więc „dziewięć kolejnych pojazdów” na: trzy zewnętrzne wyprowadzania ze źródła cierpienia (związane z trzema pitakami cech); trzy wewnętrzne podobnej do wedyjskiej ascezy (trzech zewnętrznych klas tantry); oraz trzy tajemne potężnych metod przeobrażenia (trzech wewnętrznych klas tantry).

Przyjrzymy się znaczeniu tych słów, zaczynając od sanskryckiego terminu „pojazd”, czyli *jana*. Wedle *Ogólnej sutry*:

Pojazd, niezrównany, pozwala dotrzeć

Do niebiańskiego pałacu szczęścia i błogości.

Dzięki niemu wszystkie istoty osiągną nirwanę.

Zatem „jana” to dosłownie pojazd, środek transportu, dzięki któremu pokonujemy ścieżki i bhumi, zyskując kolejne przymioty Przebudzenia.

Trzy zewnętrzne pojazdy wyprowadzania ze źródła

Trzy przyczynowe pojazdy cech – to śrawakajana, pratjekabuddajana i bodhisattwajana.

Dlaczego noszą nazwę „wyprowadzających ze źródła”? Ponieważ prowadzą ścieżką do rezultatu wyzwolenia z samsary poprzez porzucenie wszystkich działań i kleś, które są źródłem cierpienia.

Raz, pojazd Śrawaków

Sanskryckie słowo „śrawaka” oznacza „słuchanie” i „słyszenie”, można je jednak rozumieć także jako „słuchanie i głoszenie” – w sensie polegania na nauczycielu i przekazywania jego słów innym.

Omówimy teraz punkt wyjścia, pogląd, medytację, postępowanie i rezultaty śrawakajany.

Punkt wyjścia

Śrawakami powoduje poczucie odrzucenia samsary i pragnienie – indywidualnej – ucieczki z jej odmętów. Z taką motywacją przyjmują oni jeden z siedmiu zestawów ślubowań pratimoksha (świeckiego adepta lub adeptki, nowicjusza lub nowicjuszki, mniszki w okresie próbnym, albo w pełni wyświęconego mnicha bądź mniszki), a następnie praktykują etyczną dyscyplinę, strzegą czystości ślubowań, oczyszczają ich naruszenia i tak dalej.

Pogląd

Podstawą ścieżki jest pogląd, który bierze się z analizy wszystkich zjawisk pięciu zbiorów i konstatacji, że są one pozbawione indywidualnej tożsamości. Śrawakowie nie rozumieją, że wszelkie materialne i mentalne zjawiska pozbawione są realnego bytu, i wierząc w istnienie bezwymiarowej cząstki w postrzeganych rzeczach oraz niepodzielnej chwili świadomości, nie pojmują niesamoistności.

Medytacja

Na ścieżkę Śrawaków składają się siamatha (urzeczywistniana dzięki usuwaniu przeszkód i pogłębianiu samadhi w dziewięciu etapach osadzania umysłu) i wipasiana (której mądrość budzą, medytując nad szesnastoma aspektami czterech prawd).

Postępowanie

Śrawakowie stosują dwanaście ascetycznych praktyk, unikając skrajności folgowania zmysłowym przyjemnościom i nadmiernego umartwiania.

Rezultat

Adepci osiągają owoc w postaci jednego z ośmiu poziomów porzucenia kleś trzech sfer: wkroczenia w strumień, jednego powrotu, niewracania i Arhata (każdy w dwóch etapach – wstępnym i zaawansowanym).

Dwa, pojazd Pratjekabuddów

Pratjekabuddowie, „samoprzebudzeni”, osiągają i ukazują głębsze Przebudzenie dzięki mocy własnej mądrości, bez konieczności szukania pomocy nauczyciela.

Punkt wyjścia

Podobnie jak Śrawakowie, Pratjekabuddowie przyjmują i utrzymują jeden z siedmiu zestawów ślubowań pratimoksha.

Pogląd

Pratjekabuddowie w pełni urzeczywistniają brak własnej tożsamości, ale w przypadku zjawisk rozumieją go tylko połowicznie, bo choć widzą nierealność bezwymiarowych cząstek postrzeganych rzeczy, wciąż wierzą w istnienie niepodzielnych chwil świadomości.

Medytacja

Wyjątkową praktyką adeptów tej ścieżki jest medytowanie nad dwunastoma ogniwami zależnego powstawania i – w odwróconym porządku – ustawiania.

Postępowanie

Podobnie jak Śrawakowie, przestrzegają dwunastu zasad ascezy.

Rezultat

Bystrzejsi osiągają poziom Arhata Pratjekabuddy porównywany do nosorożca, mniej biegli – do papugi. Ich ostatni żywot jest rezultatem trzech modlitw: o odrodzenie w świecie bez Buddów i Śrawaków; o osiągnięcie Przebudzenia o własnych siłach, bez nauczyciela; oraz o nauczanie Dharmy bezgłośnie, za pośrednictwem gestów.

Trzy, pojazd Bodhisattwów

Bodhisattwajana jest częścią mahajany, która należy do pojazdu cech. Nazwę zawdzięcza potencjałowi doprowadzenia do Przebudzenia, wielkiego za sprawą bezmiaru spektrum doświadczenia: różnorodnych metod i głębi mądrości; pożytku i szczęścia, jakie przynosi najpierw w wyższych światach, a na koniec w sferze ostatecznej dobroci; oraz rosnących przymiotów na kolejnych poziomach i ścieżkach. Posiada wszystkie cechy ścieżki, będącej bezpośrednią przyczyną owocu ostatecznego, Stanu Buddy.

Punkt wyjścia

Bodhisattwowie praktykują za sprawą chęci służenia innym. Powoduje nimi bodhicitta, życzenie doprowadzenia wszystkich czujących istot do doskonałego Stanu Buddy, który jest wolny od przyczyn i konsekwencji cierpienia, darząc wszelkimi źródłami i rezultatami szczęścia. Z tą intencją należycie przyjmują ślubowania aspiracji i zastosowania zgodnie z rytuałem głębokiego poglądu albo szerokiego postępowania, a następnie przestrzegają dyscypliny przyjmowania i odrzucania oraz naprawiają i oczyszczają wszelkie uchybienia.

Pogląd

Jeśli idzie o filozofię, szkoła „samego umysłu” utrzymuje, że zewnętrzne zjawiska pochodzą z umysłu, podczas gdy wolna od dualistycznego postrzegania, znająca siebie świadomość jest realnym bytem. „Doga środka” rozumie, że wszystkie zjawiska powstają współzależnie, lecz w istocie są psute, wolne od ośmiu pojęciowych skrajności. Dzięki temu, tłumacząc dwa poziomy prawdy, Bodhisattwowie urzeczywistniają całkowity brak niezależnej tożsamości tak siebie, jak zjawisk.

Medytacja

Bodhisattwowie ćwiczą się w urzeczywistnianiu nierozdzielności dwóch poziomów prawdy oraz, mając za podstawę jogiczne połączenie siamathy i wipasiany, medytują kolejno nad trzydziestoma siedmioma czynnikami Przebudzenia.

Postępowanie

Bodhisattwowie praktykują sześć przekraczających doskonałości (dla siebie) oraz cztery metody przyciągania (dla pożytku innych).

Rezultat

Adepci osiągają – ostateczny – Stan Buddy, oczyszczając wszystko, co należy porzucić (czyli dwa zaciemnienia wraz ze śladami nawykowych skłonności), oraz w pełni rozwijając to, co wymaga urzeczywistnienia (w tym znajomość wszechrzeczy i jej natury). Dwa rodzaje Dharmakaji służą im samym, dwie postaci Rupakaji – dobru innych.

Trzy wewnętrzne pojazdy podobnej do wedyjskiej ascezy

Mowa tu o pojazdach trzech zewnętrznych klas tantry: krija, czarja i joga tantry. Nazwa bierze się stąd, że kładą one nacisk na ascezę – rytualne oczyszczenie, czystość i tak dalej – w czym przypominają wedyjską tradycję braminów.

Cztery, pojazd krija tantry

Pojazd „tantr działania”, jak wskazuje sama nazwa, odnosi się przede wszystkim do postępowania zewnętrznego: praktyk rytualnego oczyszczenia, zachowywania czystości i tak dalej.

Punkt wyjścia

Wrotami ścieżki tajemnej mantry wadżrajany jest przynosząca dojrzałość abhiszeka. W tym przypadku będzie to abhiszeka wody, która budzi potencjał urzeczywistnienia Dharmakaji, oraz abhiszeka korony, która budzi potencjał urzeczywistnienia Rupakaji. Po jej przyjęciu utrzymuje się opisane we właściwych tekstach ogólne samaja krija jogi.

Pogląd

Fundament ścieżki stanowi zrozumienie, że podstawa oczyszczenia, natura umysłu sama w sobie, jest mądrością pustej jasności i ostatecznie pozostaje poza skrajnościami istnienia, nieistnienia, przejawiania się czy bycia pustą. Wszystkie cechy relatywne – będące tym, co wymaga oczyszczenia – widzi się jako aspekty doskonale czystego bóstwa.

Medytacja

Praktyka dotyczy czterech rzeczywistości: siebie; bóstwa (z jego sześcioma aspektami, zapraszaniem i wizualizowaniem go w przestrzeni nad sobą jako istotą samaja, służąc mu, istocie mądrości, niczym sługa panu); mantry (czyli dźwięku); oraz koncentracji (a więc umysłu i podstawy, z pozostawieniem w „płomieniu” kontynuacji i kulminacji dźwięku).

Postępowanie

Adepci wykonują trzy rytuały oczyszczające, zmieniają trzy rodzaje ubrań, spożywają trzy białe produkty, odprawiają postny rytuał i powtarzają mantrę.

Rezultat

Najpierw zostaje się Widjadharą sfery pragnienia, a ostatecznie – Wadżradharą jednej z trzech rodzin Buddy: Wajroczań (przebudzone ciało), Amitabhą (przebudzona mowa) lub Akszobhją (przebudzony umysł).

Pięć, pojazd czarja tantry

Nazwa pojazdu „tantry postępowania” bierze się z równego nacisku, jaki kładzie ona na zewnętrzne działania ciała i mowy oraz wewnętrzne pielęgnowanie samadhi. Nazywa się ją również „tantrą obu” (ubhaja), gdyż pogląd pokrywa się tu z joga tantrą, a postępowanie – z kriją.

Punkt wyjścia

Adepci uzyskują dojrzałość za sprawą pięciu abhiszek – do wody i korony dochodzą abhiszki wadźry, dzwonka oraz imienia – a następnie utrzymują samaja opisane w poszczególnych tekstach.

Pogląd

Jak – opisany niżej – w joga tantrze.

Medytacja

Praktyka polega na wizualizowaniu siebie jako istoty samaja i, traktowanego jak przyjaciel, bóstwa mądrości przed sobą oraz na pojęciowej medytacji sylaby, mudry i postaci bóstwa, tudzież pozapojęciowej medytacji bodhicitty absolutnej (to znaczy wkraczania, pozostawiania i powstawania).

Postępowanie

Jak w krija tantrze.

Rezultat

Najpierw osiąga się zwykle siddhi, a ostatecznie – pułap Wadźradhary czterech rodzin (do trzech wymienionych wcześniej dochodzi ratna).

Sześć, pojazd joga tantry

Pojazd zawdzięcza nazwę naciskowi na wewnętrzną jogiczną medytację rzeczywistości, połączenie metody i mądrości.

Punkt wyjścia

Uzyskawszy dojrzałość za sprawą jedenastu abhiszek – pięciu ucznia (wody, korony, wadźry, dzwonka i imienia) oraz sześciu mistrza (nieodwołalności, widzenia tajemnej rzeczywistości, upoważnienia, przepowiedni, potwierdzenia i zachęcającej pochwały) – utrzymuje się samaja wyszczególnione w tekstach.

Pogląd

Ostatecznie wszystkie zjawiska są jasnym światłem, przekraczając wszelkie pojęciowe wyobrażenia. Dzięki błogosławieństwu tego zrozumienia względne traktowane jest jako bóstwa wadźradhatu.

Medytacja

Joga metody polega na wizualizowaniu siebie jako bóstwa przy pomocy pięciu aspektów Przebudzenia i czterech cudów, przywołaniu istoty mądrości, która wtapia się adepta, zapieczętowaniu czterema mudrami, i tak dalej. Joga mądrości sprowadza się do trwania w stanie, w którym ostateczna pozapojęciowa mądrość jest nieodłączna od względnego przejawiania się bóstwa wadźradhatu.

Postępowanie

Rytualne oczyszczenie i utrzymywanie czystości stanowią jedynie wsparcie.

Rezultat

W kategoriach doczesnych rezultatem jest stan niebiańskiego Wadźradhary, a ostatecznie – osiągnięcie Przebudzenia w Akaniszcie jako jeden z Buddów pięciu rodzin (do czterech wymienionych wcześniej dochodzą Amoghasiddhi i rodzina przebudzonej aktywności).

Trzy tajemne pojazdy potężnych metod przeobrażania

Idzie tu o trzy wewnętrzne klasy tantry, czyli pojazdy mahajogi, anujogi i atijogi. Nazwa bierze się stąd, że zawierają się w nich niezwykle skuteczne metody przekształcania wszystkich zjawisk w wielką czystość i równość.

Siedem, pojazd mahajoga tantry

Nazwa „wielka joga” wskazuje na wyższość nad zwykłą tantrą jogi, ponieważ wszystkie zjawiska są w niej magicznym spektaklem nierozdzielności przejawiania i pustości.

Punkt wyjścia

Kiedy umysł dojrzeje dzięki odebraniu (wzbogacających) dziesięciu abhiszek zewnętrznych, (umożliwiających) pięciu wewnętrznych oraz (głębokich) trzech tajemnych, utrzymuje się samaja wyszczególnione w tekstach.

Pogląd

Dzięki wyrafinowanemu rozumowaniu dostrzega się i urzeczywistnia nierozdzielność dwóch wyższych poziomów rzeczywistości. Przyczyna przejawiania najgłębszej natury, siedmiu bogactw absolutu, jest samorzutnie obecna w czystej świadomości poza pojęciowymi wyobrażeniami; wszystkie zjawiska względne są z natury mandalą bóstw trzech siedzib.

Medytacja

W praktyce największy nacisk kładzie się na jogę procesu stwarzania – z trzema samadhi, dbałością o trzy oczyszczające, doskonalące i dojrzewające, oraz zapieczętowaniem gotowej wizualizacji czterema gwoździami, utrzymującymi siłę życiową. Podczas jogi procesu spełniania pobudza się żywotne punkty wadźra ciała, subtelne energie, esencje, świetlistość i tak dalej.

Postępowanie

Obowiązuje postępowanie skomplikowane, nieskomplikowane i szczególnie nieskomplikowane.

Rezultat

Najpierw, to znaczy na ścieżce, osiąga się cztery poziomy Widjadhary, ostatecznie zaś pułap Wadžradhary jedności.

Osiem, pojazd pisanego przekazu anujogi

Pojazd nosi nazwę „jogi podążania”, ponieważ propaguje przede wszystkim ścieżkę żarliwego „gonienia” za mądrością urzeczywistnienia, iż wszystkie zjawiska są twórczym wyrazem nierozdzielnej jedni absolutnej przestrzeni i pierwotnej mądrości.

Punkt wyjścia

Umysł osiąga dojrzałość za sprawą trzydziestu sześciu abhiszek, obejmujących cztery rzeki (zewnątrzną, wewnętrzną, spełniającą i tajemną), po czym przestrzega się samaja opisanych w tekstach.

Pogląd

Dzięki logicznej analizie dochodzi się do ustalenia i zrozumienia tego, co należy wiedzieć: wszystkie zjawiska są z natury trzema mandalami.

Medytacja

Na medytację składają się dwie ścieżki. Na ścieżce wyzwolenia praktykuje się pozapojęciowe samadhi zwykłego trwania w stanie zgodnym z esencją rzeczywistości oraz pojęciowe samadhi medytacji jidama, podczas której wizualizuje się mandalę podpory pałacu i znajdujących się w nim bóstw poprzez samą recytację mantry stwarzania. Na ścieżce metody budzi się mądrość szczęśliwości i pustości dzięki ćwiczeniu wyższych i niższych bram.

Postępowanie

Poza przyjmowaniem i odrzucaniem – zgodnie ze zrozumieniem, że wszystkie percepcje są spektaklem mądrości wielkiej szczęśliwości.

Rezultat

Zwieńczeniem pięciu wyjątkowych jog – w istocie pięciu ścieżek z ich dziesięcioma etapami – jest osiągnięcie poziomu Samantabhadry.

Dziewięć, pojazd sedna przekazu atijogi

Nazwa „joga ostateczna” znaczy tyle, co najwyższa. Pokazuje, że wszystkie zjawiska są jedynie refleksami naturalnie obecnej pierwotnej mądrości, która zawsze była poza powstawaniem i ustawianiem.

Punkt wyjścia

Umysł dojrzewa za sprawą czterech abhiszek dobitnej mocy świadomości, po czym przestrzega się samaja wyszczególnionych w tekstach.

Pogląd

Do poglądu dochodzi się, patrząc prosto w naturalną mądrość, w której zawierają się trzy nierozdzielne Kaje: pusta esencja nagiej świadomości poza zwykłym umysłem jest Dharmakają, wiedząca natura – Sambhogakają, a wszechogarniająca współczująca energia – Nirmanakają.

Medytacja

Medytacja składa się z przełamywania oporu wobec pierwotnej czystości (trekczo), dzięki któremu leniwi mogą osiągnąć wyzwolenie bez trudu, oraz bezpośredniego urzeczywistnienia samorzutnej obecności (toga), dzięki któremu pilni mogą się z tym mozolić.

Postępowanie

Adepci są wolni od nadziei i lęku oraz przyjmowania i odrzucania, gdyż wszystkie zjawiska są spektaklem prawdy.

Rezultat

Spełniając cztery wizje ścieżki, osiąga się najwyższą Kaję, tęczowe ciało wielkiego przeniesienia, oraz pułap niedoścignięgo Samantabhadry, trzynaste bhumi nazywane „niezrównaną mądrością”.

Dwanaście ascetycznych praktyk (według *Szkoły njingma buddyźmu tybetańskiego* Dudzioma Rinpoczego): noszenie ubrań znalezionych na śmietniku; posiadanie tylko trzech szat; ubieranie się w wełnę i wołok; żebranie o jedzenie; zjadanie posiłku na jeden raz; ograniczanie ilości jedzenia; pozostawianie w odosobnionych miejscach; wysiadywanie pod drzewami; wysiadywanie w odsłoniętych miejscach; wysiadywanie na cmentarzach; spanie na siedząco; zatrzymywanie się gdzie popadnie.

Porównywani do nosorożca i papugi: zachowujący samotność i trzymający się w grupach.

Osiem pojęciowych skrajności: ustawanie, powstawanie, nieistnienie, permanencja, przychodzenie, odchodzenie, mnogość, jedność.

Sześć aspektów bóstwa: pustość, sylaba, dźwięk, forma, mudra, przymioty.

Trzy rytuały oczyszczające: ciała, wykroczeń, myśli.

Zmiana trzech rodzajów ubrań: zewnątrz – noszenie czystych rzeczy; wewnątrz – strzeżenie ślubowań; na poziomie tajnym – wizualizowanie bóstwa.

Trzy białe produkty: twaróg, mleko, masło.

Wkraczanie, pozostawianie i powstawanie: kolejno – zrozumienie, że wszystkie zjawiska są poza powstawaniem; trwanie w doświadczeniu pozapojęciowej natury; pogłębianie współczucia wobec tych, którzy tego nie rozumieją.

Cztery cuda: samadhi, błogosławieństwa, abhiszeka i ofiarowanie.

Siedem bogactw absolutu: przebudzone ciało, mowa, umysł, przymioty, aktywność, przestrzeń i pierwotna mądrość.

Trzy siedziby: skupiska (*skandha*) i elementy (*dhatu*) są siedzibą męskich i żeńskich Buddów; zmysły i ich przedmioty – siedzibą męskich i żeńskich Bodhisattwów; kończyny – siedzibą męskich i żeńskich Strażników.

Wadźradhara jedności: jedni Dharmakaji i Rupakaji.

Pięć ścieżek z dziesięcioma etapami:

ścieżki – joga młodego duchowego wojownika na ścieżce nagromadzenia; joga ukazania wielkiej przebudzonej rodziny na ścieżce łączenia; joga wielkiej pewności na ścieżce widzenia; joga otrzymania wielkiej przepowiedni na ścieżce medytacji; joga pełni twórczej mocy na ścieżce ostatecznej;

etapy – niepewnego przeobrażenia; stabilnej podstawy; znaczącego oczyszczenia; ciągłego ćwiczenia; podpory zasługi; szczególnego rozwoju dzięki równowadze; skupienia na rezultacie po rozbłyśnięciu jasnego światła ścieżki widzenia; nieugiętego trwania; poszerzania prawdy; bycia niesionym doskonałością.

Alak Zenkar Rinpocze Thupten Nima (rocznik 1943) został rozpoznany jako trzecia inkarnacja Do Khjentse (1800–1866), wcielenia umysłu Dzigme Lingpy (1730–1798); jest jednym z filarów odrodzenia buddyzmu – i literatury tybetańskiej – po hekatombie rewolucji kulturalnej w Khamie.

Przekład na język polski: Adam Kozieł